

Satirikern som glömdes bort

Biografi

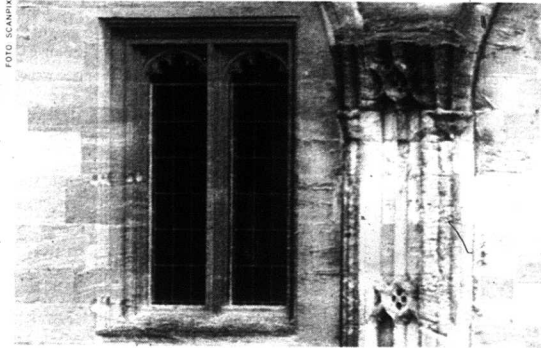
D J Taylor
Thackeray
Chatto & Windus 1999

Thackeray är ute. Men det indrar inte att FÅFANGANS MARKNAD är såväl ett avringat ord som en lysande roman, tipsar Wilhelm Engström.

lika falla ödets lotter. Viktoriana författarstjärnor som Charles Dickens och Anthony Trollope har hållit sin lyskraft ända in i våra dagar, medan William Makepeace Thackeray ohjälpligt har hamnat i stans strömmar. Ända var Thackeray en författare på modertider flera decennier och därtill ett tidens mått mätt synnerligen betald.

TT FÖRSÖK ATT rädda författaren i FÅFANGANS MARKNAD ur glömskan har den unge brittiske litteraturhistorikern D J Taylor skrivit i biografi med den enkla titeln THACKERAY. Författaren föddes i slutna 1811 och blev faderlös vid tre års ålder. Han skickades till England för sin skolgång och fick under hemfärden en glimt av Napoleon när fartyget anlöpte i Helena, en upplevelse som betyg fast i hans fantasi.

Han fick sin skolning på Chesham internatskola för vidare fordran till Trinity College, ombride. Året i Cambridge tillörde hans lyckligaste, eftersom det gav honom möjlighet att förstå gången odla sina litterära och konstnärliga talanger. Vid denna tid ärvde Thackeray

När William Makepeace Thackeray (t v) hade blivit en erkänd författare med FÅFANGANS MARKNAD slog han sig på den politiska banan i Oxford.

en förmögenhet i pund, något som fick hans släktingar att med alla medel försöka göra honom arvlös. Med arvet på fickan avreste han till Tyskland där han bland annat mötte den 80-åriga legenden Goethe i Weimar.

Han reste vidare till Paris, där hans förmögenhet snabbt rann bort vid de gröna borden. Ställd inför valet att betala eller skjuta sig för pannan återvände han till England och kastade sig in i tidens journalistiska och konstnärliga malström. Han skrev som en besatt och varvade tidningsartiklar med storsäljare som SAMUEL TITMARCH och HOGGARTYDIAMANTEN, BARRY LYNDON, och SNOBBARNAS BOK. Han utvecklade den satiriska särart som skulle göra honom till en av tidskriften Punchs mest populära medarbetare.

STÄNDIGA EKONOMISKA bekymmer och sviterna av det vilda levernet i ungdomen bröt emellertid tidigt

Thackerays hälsa. Hans alkoholkonsumtion var allt annat än måttlig och ett par glas konjak med soda till frukost blev med tiden fler. Vid 24 års ålder hade han gift sig med sin ungdomskärlek Isabella Shave, som födde honom två döttrar. Efter den sista födseln drabbades Isabella av förlösningssykos och fick tas in på hospital för återstoden av sitt liv. Vid 40 års ålder var Thackeray en äldrad man och blott 52 år gammal avled han i ett slaganfall.

LITTERATURVETARE HAR AV och till jämfört Thackeray med Dickens, två ojämförbara storheter. Thackerays styrka är hans intellektuella bildning och hans kritiska ådra. Det råder ingen tvekan om att hans barndom gav honom sår i själen som kom att präglade hela hans författarskap. Han känner tveklöst den högre medelklassen utan och innan. Dess vanor och manér utgör måltavla för allt bit-

skare satiriska utfall. Specialiteten är att gissla det sociala hyckleriet, opportunisten och det preciosa kryperiet för den fina världen. "Småaktig beundran av småaktiga ting" fyller honom med vämjelse. Få verk kan därvidlag mäta sig med FÅFANGANS MARKNAD (1847), som bar undertiteln "En roman utan hjälte". Det är väldigt drama från Napoleonkrigen där läsaren möter ett blandat persongalleri från aristokrati och övre medelklass. Här skapar han rader av blandade karaktärer. Huvudpersonen Becky Sharp är gnistrande intelligent och charmerande men samtidigt hjärtlös i sin ohämmade egoism. Hennes mötsats är den goda och sköna Amelia Sedley, som förstas är menlös och humorfri. Runt dessa två grupper sig figurer av varierande dignitet på fåfångans marknad.

Taylor utmärkta biografi bjuder på åtskilligt nytt. Bland annat låt Thackeray locka sig att delta i ett

av de många beryktade fyllnadsvalet i Oxford. FÅFANGANS MARKNAD hade i ett slag gjort honom till en uppborn nationalförfattare, och inte oväntat började han nära politiska ambitioner.

Inför parlamentsvalet 1857 sökte han med ljus och lykta efter en lämplig valkrets, men förgäves. Tre månader senare uppstod en vakans i Oxford, då ett liberalt fäste. Vid det ordinarie valet hade en av Thackerays vänner, en lärare vid Oriol College, sensationellt slagit ut den tidigare ledamoten. Det dröjde inte länge förrän det avslöjades att vännen hade ägnat sig åt vad som då kallades "colourable employment", han hade köpt röster. En domstol ogiltförklarade valet och utsatte ett nytt valdatum.

THACKERAY ANGREPS UNDER kampanjen för sitt kontroversiella förslag att låta Oxfords museer (och då särskilt Ashmolean) hålla öppet några timmar på söndagen. Trots sin förment liberala inställning tog valmanskären intryck. Trots - eller på grund av - att Thackeray spelade rent förlorade han valet med 65 röster av över 2 000 avgivna. Valkretsens straffades senare härt. År 1881 konstaterade en utredning att över-ens sättedel av stadens innevånare hade tagit anseende mutor i flera på varandra följande val, 141 av dem så grovt att de framtogs sin rösträtt. Oxford miste en av sina två parlamentsplatser.

William Makepeace Thackeray gjorde inget nytt försök att nå de gröna bänkarna i underhuset. Han återgick till skrivandet som dock aldrig nådde upp till tidigare nivå. När han dog år 1863 var han redan på väg in i glömskan.

WILHELM ENGSTRÖM

Minnet av Förintelsen blir kult

EBATT

t göra religion av Förintelsen, är det verkligen bra sätt att lära sig om de mekanismer som leder till utstötning och folkmord, undrar vetenskapsjournalisten Charlotta Sjöstedt.

Förintelsekonferensen gör det tydligt att Göran Persson och hans närmaste vänner håller sig med en enkel världsbild. Det finns ondska i goda människor och om man ordigt predikar att de onda är onda, så kommer uppväxande generationer att bli goda. Med den behändiga världsåskådning höver man inte förstå hur främsfientlighet uppstår och inte heller bedriva ett modösamt arbete att motverka den. Att Göran Persson skaffar sig personlig prestige på detta sätt är en förnånande. Så har rikthavalltid utnyttjat historien. Märklige är att den svartvita, förenklade världsbilden spridar in i politik och

forskning. Föreställningar om strider mellan ont och gott hör vanligtvis hemma i krigspropaganda och i religiöst tänkande. Men historiskrivningen om andra världskriget dominerar nu fullständigt av sådana idéer och en internationell trend är att göra äminnelse av Förintelsen till något som skulle kunna liknas vid en ny religion.

- HÖGTIDLIGHÅLLET**
Konferensen om förintelsen var inte en politisk konferens i vanlig mening med diskussioner och förhandlingar. Däremot hade den starka inslag av ritual och enighet om vad saken gällde var åtminstone utåt total. Göran Persson inrättade också en ny minnesdag för Sverige. Den 27 januari varje år ska vi svenskar minnas Auschwitz. Det finns ett element av mystik i detta. På otgrundlig väg ska det onda hållas undan om vi minns förintelsen. Och det är en plikt att minnas, att läsa om Förintelsen är som att läsa religiös uppbyggelseliteratur.
- OFFRENS STATUS**
Offertanken är central i den kristna religionen. Jesus får sin helighet genom att han har lidit för

Under Förintelsekonferensen installerades Göran Persson den 27 januari som en officiell minnesdag för Förintelsen. Minnet av det hemiska blir en religion.

- MÄNNISKORNAS SKULL**
Förintelsens offer förlänas också ett slags helighet. Offerstatuens är kollektivt och går i arv så att alla judar har del i den. Genom ritualer och symbolhandlingar kan andra bli delaktiga. Värdet av denna offerstatu visas av protesterarna från de grupper vars anförvanter också mördades i utrotningsslagen, men inte får sin andel av lidandet bekräftad.
- SJÄLVGISSLANDET**
Inom kristenheten var under medeltiden självgisslandet ett viktigt inslag. Det var sättet att göra

sig fri från sin egen ondska. Vid konferensen gällde det att bekänna den egna nationens synder under kriget. Liksom offerstatuens uppfattas skulden som kollektivt och årtlig. Man talar till exempel om letternas skuld. I Sverige tävlar debattören i att vältra sig i skuldskänslor. Det gäller inte egna gärningar utan vad andra personer har gjort, som regel innan de själva var födda. Ändå uppfattas deras beteende som moraliskt stärkande.

- 4. BIKTEN**
Att bekänna och be om förlåtelse renar från skuld. Det är en religiös föreställning. När det handlar om Förintelsen återkommer ständigt uttrycken "göra upp med det flutna", "vädra ut" och "tvätta byken". Sveriges historia under andra världskriget är väl utforskad, men ändå ska den utredas ytterligare. Någon fri forskning är det inte fråga om. Uppdraget är att framkalla skuldskänslor för att uppått rening.
- 5. SKULDBELÄGGANDE UPPFOSTRAN**
Att framkalla skuldskänslor är ett beprövat grepp i auktoritär barnuppfostran. Tänk på de svältande barnen i Indien! sa man till matvä-

gande barn på 1950-talet. Men barn har små möjligheter att ta till sig svälten i Indien och ännu svårare att hantera ett industriellt massmord. Kampanjhäftet för skolorna om förintelsen börjar med en skildring av hur några judiska barn i ett läger utsätts för medicinska experiment och sedan mördas. Samtidigt räddas skandinaviska fångar med de vita bussarna ur samma läger. Det medvetna eller omedvetna budskapet är att barnen bör känna skuld över att de lever och har det bra.

Förintelsen är ett oerhört trauma. Det finns ingen orsak att betvivla att Göran Persson och andra är uppriktiga. Men har de rätt att utnyttja sin ställning för att skuldbelägga våra barn för vad de inte har gjort? Det är svårt att protestera mot att Förintelsen blir en av staten understödd kult. Den uttalade tanken bakom kampanjen är att den som inte delar den rituella gemenskapen är Det Ondas medlöpare. Att minnas Förintelsen sägs främja tolerans mot olikhet. Det känns inte så.

CHARLOTTA SJÖSTEDT
författare till boken I SKUGGAN AV
ETT HÅLTÄLAND - SVENSKA FRIVILLIGA
FÖR DET OKUPPERADE NORGE